

denosť po pedagogike a bohaté skúsenosti z vychovávateľskej praxe. Porozumieť a ľahšie sledovať autorove vývody napomáha bohatý dokladový materiál, ktorý uvádza k jednotlivým problémom. Pole vied, z ktorých sa prýšti vedecký podklad pre vychovávateľstvo, je podľa autora široké a bez určitých hraníc, predsa však jednotlivé vedy majú podľa všeobecného súhlasu — i autorovho — výsostné postavenie: sú to psychológia a sociológia. Ako prameň vychovávateľskej vedy hodnotí autor osobitne aj filozofiu výchovy a vzťah vedy k filozofii určuje v tom smysle, že veda sa tiahne smerom k špecifickému pólu, filozofia k obecnému, niet však definitívnej čiary, kde jedna prestáva a druhá začína.

Druhú časť knihy tvorí úvaha o výchovných cieľoch a ideáloch a súhrn úvodu do filozofie výchovy.

Slohové a výrazové ťažkosti prekladateľ úspešne prekonal a šťastne našiel v materčine adekvátne výrazy na vyjadrenie svojráznych autorových výrazov. I cieľ, ktorý prekladateľ dielu určuje, je hodný samotného diela i zdarnej práce prekladateľovej. Poslúži záujemcom o pedagogiku hodnotnými podnetmi a poučeniami a prajeme si, aby sa dostalo do rúk čo najviacerých.

(1947)

L'udovít Bakoš

PITIRIM A. SOROKIN, KRIZE NAŠEHO VĚKU

Preložil Fr. Ondřej. Vydalo Tiskařské a vydavatelské družstvo československého obchodnictva, Praha 1948. Str. 290. Cena Kčs 138.—.

Rekláma, ktorá sa Sorokinovej knihe robí na výložke, ani najmenej nesmie pomýliť rozhladeného čitateľa. Možno plno súhlasiť, že „český a slovenský čtenář se doposud nikdy nesetkal s knihou podobného rázu“ — áno, s knihou, ktorá by bola taká nebezpečná pre sociálnu a duševnú hygienu našej inteligencie. *Krise našeho věku* tematicky, ideologicky a metodologicky patrí medzi spisy buržoáznej sociologie, ktoré napriek tomu, že „svoje objavy obliekajú do najsložitějších vzorcov, odvádžajú od správneho a dôsledného poznávania sociálnej skutočnosti.“ Diagramy, tabely, percentá, vzorce, geometria a matematika nemôžu zamaskovať idealistickú náplň a sociálnu bezperspektívnosť. V značnej miere aj v prípade Sorokinovom platia slová: „V kompenzácii za úbohosť pojmovej náplne, v kompenzácii za chudobu premís školy hraničného úžitku sa poskytuje vysoko vyvinutá pracovná technika, väčšinou používajúca prostriedky vyššej matematiky. Ale i keď myšlienkové problémy sa často riešia v štyroch a viacerých dimenziách, nemôže vyspelosť matematickej techniky vyvážiť nereálnosť predpokladov, z ktorých sa tieto dedukcie činia.“ (*Vzestup*, zborník marxistických štúdií, Praha 1948, 12.) Dodaj by sme mohli, že i keď sú niektoré predpoklady Sorokinove dosť reálne, závery z tohto robené presahujú rámec vedy a zapadajú do oblasti čistých špekulácií, metafyziky a teologie.

Všeobecne možno povedať, že Sorokin nevystihol *podstatu* krízy našej doby a že jeho poňatie krízy pri všetkej „totalite“, „objektivite“ a „vedeckosti“ je idealistické, abstraktné a duchovno-mravné. Okrem toho, i keď uznáme správnosť niektorých jeho konštatovaní o povahe krízy (viac-menej

analýza „odbornícka“ a formalistická, musíme hneď pripomenúť, že Sorokinove zistenia sa týkajú krízy kapitalistickej, buržoáznej spoločnosti. Najlepšie sa to vidí z jeho roztriedenia kultúry, práva, umenia, vedy, náboženstva atď. na systémy ideačné, idealistické a senzitívne. Dnes podľa autora prežívame fázu rozpadu senzitívnej kultúry, ktorá znamená „nízky materializmus,“ „smyslovú skúsenosť“ „hlboké snižovanie človeka a samej pravdy“ (94), jej podstatnou črtou sú vraj vojny, zločinnosť, revolúcia a jej úpadok možno označiť týmito príznakmi: „1. vlastné protiklady nesmieriteľného dualizmu vo vnútri kultúry, 2. beztvárnosť, chaotický synkretizmus nezažitých prvkov, nasbieraných v kultúrach najrôznejších, 3. kvantitatívny kolosalizmus, čira veľkosť a kvantita na útraty kvality, 4. postupné vyčerpávanie vlastnej tvorivosti v odbore veľkých a večných hodnôt“ (str. 186). Východisko z tejto situácie spočíva vraj v duchovnej očiste, v omilostení, vo vzkriesení a v budovaní nového domu „na základoch absolútna, Boha, lásky, povinnosti, obeti, milosti a spravodlivosti“ (str. 254). Až zarážajúce u Sorokina je jeho papierové, kabinetné a formalistické riešenie složitej kultúrno-spoločenskej problematiky — riešenie, ktoré ignoruje ekonomické súvislosti, diferenciáciu, vyplývajúcu z triedneho charakteru spoločnosti a z jej politických a ideologických protikladov. Výraz senzitívna „kultúra“ vôbec nevyhovuje, lebo v ňom sú jednak dekadentné prvky spoločnosti kapitalistickej, jednak progresívne tendencie socialistické; okrem toho, napriek tým diagramom a percentuálnym výpočtom, nijako sa nám nezdá, že by sme vstupovali do obdobia ideačnej alebo idealistickej kultúry (str. 233). Naopak, v Sorokinových mysticko-idealistických očakávaniach vidíme jeden z ideologických symptomov agónie buržoáznej spoločnosti, čo tak „dojemne“ korešponduje s hysterickým úsilím amerického imperializmu a európskych tzv. „demokratických socialistov“ na zaistenie slobody vo svete (tvorením obranných paktov, ako je Atlantický pakt, Stredozemný pakt, Churchillova „Európska únia“ atď.). Podľa Sorokina v tomto rozklade senzitívnej kultúry budú sa zjavovať „prívrženci absolútne-mravných noriem, stoici, askéti a svätí“, ktorí budú utekať „do sveta nových útulok, nových kláštorov a nových púští“. Budú to musieť robiť preto, lebo na tomto svete zostanú len „cynickí hriešnici“ so svojimi nebezpečnými heslami „jedzte, pite a milujte sa, lebo zajtrajšok je neistý“ (str. 236). A ďalej: pretože je málo „svätých“ a „askétov“ a veľa „cynických hriešnikov“, prídu vraj „vojny, revolúcie, zločiny a iné formy sociálneho boja“. (Najmä revolúcie sú podľa Sorokina zbytočné, veď „v priebehu ľudských dejín bolo niekoľko tisíc revolúcií, s úmyslom urobiť raj na zemi, a ešte sa také revolúcie robia napriek skutočnosti, že prakticky ani jedna z nich nedosiahla svoj cieľ“ (str. 255). Ozaj, originálne a hlboké chápanie spoločenských konfliktov, najmä revolúcie! A ešte niečo o krízach, nepokojoch a vojnách: Krízy, sociálne konflikty, vojny atď. nevznikajú preto, že t. zv. senzitívna kultúra *je ešte živá*, ale preto, že apologovia ideačných a idealistických systémov *sú ešte dosť silní* a spomaľujú víťazstvo novej, materialistickej kultúry, socializmu. — Sorokin materializmus redukuje na mechanizmus a biologizmus („poníženie človeka“). Prekvapuje aj takéto *povrchné* hodnotenie materializmu („všetko nadsmyslové, počínajúc Bohom a končiac ľudskou myšlienkou, všetko nehmotné... bolo vyhlásené za neskutočné a bez hodnoty“, str. 243). Dovoľujeme si zapochybovať aj o tom, že transcendentná a mystická stránka je „najvyšším aspektom opravdovej skutočnosti“, a myslíme, že „rozvíjanie absolútna v relatívnom

svete empirickom“ a zošľachťovanie človeka „k väčšej sláve božej“ nevedie vždy k výstavbe nového domu, v ktorom vládne „Boh, láska, povinnosť, obet, milosť a spravodlivosť“ (tu si pripomíname „ideačno-idealistických“ bojovníkov fašizmu a ich dnešných stúpencov v „demokratickom“ svete!). Sme tej mienky, že zdravá sociologická indukcia, vyjadrená vo formule: *kríza — doba skúšky — očisla — omilostenie — vzkriesenie* je číro čistá fideistická koncepcia, v ktorej sa ekonomicko-sociálne a politicko-ideové rozpory a protiklady kapitalistického sveta rozlievajú v hmlisté výpary a symboly! — Nesúhlasíme so Sorokinom, že nová spoločnosť namiesto Galileiho, Newtona, Kopernika a Darwina potrebuje sv. Pavla, sv. Augustína a sv. Tomáša Akvinského. A je už dôkaz krajnej predpojatosti a zaujatosti autorovej, známej už z jeho predošlých kníh, keď marxistických mysliteľov zaraďuje do tábora, kde sa uplatňuje „scestná presnosť“, „namáhavé prepracúvanie vecí samozrejmych“, „učenecká prázdnota“, „učenecká neschopnosť“ atď. Nie, marx-leninský socializmus a marx-leninská veda a filozofia *jedine správne* chápe ekonomicko-sociálne aj ideologické príčiny krízy nášho veku a naznačuje jasne aj východisko z krízy: zrušenie imperialistického kapitalizmu ako *hlavnej prekážky* na ceste k radostnejšiemu zajtrajšku.

(1948)

Andrej Sirácky

HOWARD SELSAM, WHAT IS PHILOSOPHY?

New York 1939, IInd (revised) edition, pp. 192.

Podľa autora pri skúmaní dejín filozofie treba prizerať súčasne k sociálnym štruktúram a ich konfliktom, ktoré svojím spôsobom vplývaly na filozofické prúdenie, ako aj k spoločenskej príslušnosti tvorcov filozofických diel. Bez zreteľa na celkovú sociálno-kultúrnu štruktúru, jej dynamiku a rozpory, niet predpokladu pre výstižné zhodnotenie filozofickej tvorby (21).

Niektorí historici filozofie však popierajú, že by jednotlivé filozofické náhľady boli podmienené celkovým spoločensko-kultúrnym vývinom, ktorý vice versa pomáhajú utvárať, a títo historici jednoducho postulujú večnosť filozofických ideí, ich nezávislosť od spoločenských procesov, tak ako je to u právd zjaveného náboženstva. Autor ukazuje, že aj tento náhľad má svoje sociálne korene (12). Ako príklad uvádza, že francúzski materialisti pokladali idey slobody a bratstva, ktoré hlásali, za vrodené ľudskej povahe samou prírodou (71).

Slovom, jednotliví myslitelia reagovali rozličnými filozofickými sústavami a náhľadmi na spoločenské a prírodné prostredie, v ktorom žili. Najmä v dnešných časoch sme svedkami, ako jednotlivé spoločenské postoje a pohyby narážajú na seba a plodia filozofické náhľady a ideologie, ktoré spolu prudko zápasia. A vidíme tiež, ako rozličné poňatia sveta a ľudstva vedú ich zastancov k rozmanitým druhom aktivity (9).

Spoločenský vývin podmienil aj skutočnosť, že sa jednotlivé oblasti poznania postupne diferencovali v relatívne samostatné disciplíny. V tejto súvislosti možno uviesť, že napríklad rozvoj mechaniky a matematiky v dobe helenizmu bol podmienený potrebami zdokonalenia vojenskej techniky. Alebo iný príklad: stredoveká spoločnosť bola vcelku inertným útvarom,